

PAULA VEGA

AZ ECUADORI ÓSLAKOS NÉPEK IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI RENDSZERE ÉS AZ ÁLTALÁNOS JOGREND KÖZÖTTI ELLENTÉTEK

Bevezetés

Az Ecuadorban élő őslakos népek évszázadok óta saját jogrendszerüket alkalmazzák. A 2008-ban elfogadott alkotmány autonómiát biztosított az országban élő elismert nemzetiségeknek. E rendszer azonban számos korlátozást is tartalmaz annak ellenére, hogy az ecuadori jogrendszer elviekben alkalmazkodik az őslakos népek jogaival kapcsolatos nemzetközi jogi eszközökhöz. Bár a jogi szándék az, hogy az ország megőrizze az őslakos örökséget, azonban egyes, ehhez kapcsolódó ügyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni, ugyanis az őslakosok által elismert igazságügyi rendszer alkotmányossága körüli viták, valamint az ehhez kapcsolódó emberi jogi jogsértések ma is időszerűek.

Jelen tanulmány az ecuadori őslakosok igazságszolgáltatási rendszerének korlátait vizsgálja közösségi és egyéni ügyek szintjén egyaránt, ennek megfelelően figyelembe veszi az emberi jogi tényezőt és a lehetséges emberi jogsértéseket is. Annak ellenére, hogy az őslakos népek az országban saját jogrendjüket használhatják, valamint az alkotmány nemzeti kisebbségeknek ismeri el őket, az effajta függetlenség emberi jogi jogsértéseket vonhat maga után. Az is elmondható, hogy az ecuadori rendszer összhangban áll a nemzetközi jogi eszközökkel, másrészt ez a fajta jogalkalmazás az őslakos csoportokon belül emberi jogi jogsértéseket eredményez és potenciális veszélyt jelent a csoporton kívüli személyekre, valamint megakadályozhatja a társadalom egésze közötti megfelelő interakciót. Jelen kutatás jogi szempontból, jogi eszközöket, valamint az alkotmányt vizsgálva járja körül az említett kérdéses témakört. Emellett olyan jogeseteket, jelentéseket, tanulmányokat és kutatásokat is elemez, melyekben az őslakos jogrendszer alkalmazása ellentétbe került a jelenlegi általános jogrenddel.

Módszertan

Módszertani szempontból a kutatás a 2008-ban elfogadott ecuadori alkotmányt, valamint régebbi, 1998-as változatát, illetve egyéb hazai jogi eszkö-

zöket vizsgál. Ezenkívül a témakörrel összefüggő kutatásokat és gyakorlatokat is elemzi, melyeket az Universidad San Francisco de Quito és a Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales (FLACSO) jelentetett meg, valamint több újságkiadványt is bevontam a vizsgálódásba.

A téma háttere

A 2008-as népszavazás az államra új feltételeket, jogokat és kötelezettségeket rótt az országban élő őshonos közösségekkel szemben. A 2008-ban elfogadott ecuadori alkotmány 13 nemzetiséget és 15 őslakos közösséget ismer el. Negyedik fejezete alapján biztosítja az őslakos népek identitáshoz és ősi hagyományaikhoz való jogát, konzultációs jogot biztosít számukra, ha az állam a területeiken található nyersanyagokat szeretné kitermelni, védelmet nyújt a faji vagy etnikai alapon történő diszkriminációval szemben, valamint kimondja, hogy az őslakosok saját jogrendszerüket alkalmazhatják.¹ Az alkotmány emellett kiszélesíti az „őslakos népek” fogalmát, és a fent említett különjogokat biztosítja a csoport számára. Bevezeti továbbá az „önkéntes elszigeteltségben élő népek” kifejezést, melyet a dokumentum 1998-ban elfogadott változata még nem tartalmazott, és amely egy kisebbségi csoportot jelent a kisebbségen belül, akik további földjogokat is kaptak.

A történelemből tudjuk, hogy Ecuador független köztársasággá válása előtt, amikor a katolikus egyház és a spanyol korona vetélkedett a földtulajdonért, a spanyol hatóságok elismerték az őslakos közösségeket, valamint biztosították számukra a területhez való jogot is. A 16. századból származó jogi dokumentumok felfedik az egyház és az őslakos népek közötti hullámzó jogi csatározásokat.² Ebben az értelemben, az, hogy a jelenlegi alkotmányba foglalták az őslakos népek jogait, annak ellenére, hogy az ecuadori jogi dokumentumokban megjelentek már ezek, komoly kihívást jelent a hatóságok és az állam számára is. Míg az őslakos népeknek joguk van saját normáikat és szabályaikat alkalmazni, az államnak kötelessége és felelőssége, hogy megfelelő módon döntsön olyan jogi ügyekben, melyek ellentétben állnak az ország rendes jogrendjével. Az országban az inka korszak óta az őslakos népek számára biztosított speciális jogok jogi kihívásokat és joghézagokat vonnak maguk után.

¹ Amerikai Államok Szervezete (OAS), Az Ecuadori Köztársaság Alkotmánya (2008), <https://www.oas.org/juridico/pdfs/mesicic4_ecu_const.pdf> (letöltve: 2018. 08. 10.).

² PEREZ, Vladimir: El derecho indígena, *Iuris Dictio*, 6 (2009), 7-22. p. <https://www.usfq.edu.ec/publicaciones/iurisDictio/archivo_de_contenidos/Documents/IurisDictio_6/El_derecho_indigena.pdf> (letöltve: 2018. 08. 10.).

Az őslakos népek jogrendszere több esetben is összeütközésbe került az ország rendes jogrendjével. Elmondható, hogy Ecuador alkotmánya az őslakos népek jogainak tisztelgetésben tartása szempontjából egyedülálló, azonban a kisebbségi identitás védelme és az állam által állampolgárai számára biztosítandó védelem elve között vékony határvonal húzódik. Kétségtelen, hogy az őslakos népek, valamint hagyományaik, szokásaik és életmódjuk olyan értékek, melyeket az államnak védenie kell, mindazonáltal elengedhetetlen, hogy az állam megvédjen minden területén élő személyt, valamint elősegítse a harmonikus kapcsolatok megteremtését, miközben mindkét csoport számára engedélyezi jogaik gyakorlását a másik csoporttal való konfliktusok elkerülése mellett. A következő részben a Lumbisí- és a La Cocha-ügyet mutatom be, amelyek jól illusztrálják a jogi konfliktusok mindkét, közösségi és egyéni szinten való megjelenését.

Őslakos népek jogrendszere kontra általános jogrendszer

Közösségi szint – a Lumbisí-ügy

Az őslakos népek jogai összeütközésbe kerülhetnek az általános jogrendszerrel mind közösségi, mind egyéni szinten. Figyelembe véve a közösségi szintet, a Lumbisí-ügy egyértelmű példája annak, hogyan kerül konfliktusba egymással a két jogrendszer, felvetve az egyesített jogrendszer szükségességét. Lumbisí nevű település Cumbayá-völgy közelében, a fővároson belül terül el, melyet 1534-ben alapítottak. A falu lakosai őslakosok voltak, akik a spanyol földbirtokosnak, Diego de Tapiának szolgáltak. 1535-ben a föld az őslakosok tulajdonába került, akik Collahuazo, Cumbayá őslakos törzsfőnökének uralma alatt álltak. Húsz évvel később, 1570-ben, bár az őslakosok ellenezték területeik eladását, a földek több spanyol földtulajdonos kezébe is átkerültek. Az utolsó spanyol földbirtokos pedig a Limpia Concepción kolostornak adta el a területet 1601-ben. 1647-ben a konfliktus folytatódott, az apácáknak szolgáló őslakosok munkáját nem fizették meg, a gazdatisztek azonban többletfelelőségeket róttak a munkásokra.³ Az őslakosok, azaz a *yanacunas*, és az kolostorban élő apácák közötti konfliktus végül 1824-ben ért véget, amikor is VII. Ferdinánd spanyol király az őslakosoknak adta át a földet.⁴

Napjainkban Lumbisí ingatlanpiaci gyarapodást és növekvő népességet tudhat magáénak, a településnek jelenleg 31 463 lakosa van. Az 1980-as évek elején a lakosság száma 10 ezerre volt tehető, ami véget vetett az őslakosok

³ REBOLLEDO, Loreto: *Comunidad y resistencia: El caso de Lumbisí durante la coloniam*, FLACSO, Abya-Yala, Quito, 1992, <<http://www.flacsoandes.edu.ec/libros/digital/44308.pdf>> (letöltve: 2018. 08. 10.)

⁴ PEREZ: *i.m.*, 7–22. p.

kizárólagos földtulajdonának. Mindemellert a Lumbisín belüli kisebb, San Bartolomé de Lumbisí nevű városrész ma is a gyarmatosítás időszakának szabályai szerint működik, 9 részre van felosztva, lakosság száma kb. 3000. A lakosok a szigorú szabályokhoz alkalmazkodva nem adják el földjeiket, s ezt a szabályt a települések szervezetéről és rendszeréről szóló törvény is megerősíti.⁵

A Lumbisí-ügy az egyik példája az őslakosok által követett és az általános jogrendszer közötti konfliktusnak Ecuadorban. Annak ellenére, hogy az őslakos népek jogai már az ország függetlensége előtt is az ecuadori jogrendszer részét képezték, figyelembe kell venni a társadalom jelenleg is fennálló társadalmi-gazdasági osztályok szerinti megosztottságát. Az effajta polarizáció meghatározza az emberek viselkedését, így a hatalmon lévőkét is, ami akadályt gördít a lakosság interakciója elé. Ebben az összefüggésben az alkotmány még mindig két különböző csoportról beszél: a fehérekről, akik az általános jogrendszerhez tartják magukat, illetve az őslakosokról, akik saját jogrendszerüket maguk alkotják meg.

A Lumbisí-ügy vonatkozásában megfigyelhetők olyan tényezők, melyek a mai társadalomban sem változtak: az egyház befolyása a közösség viselkedésére és az erkölcsi rendszerre, a gyarmati rendszer működése, melyben az őslakos közösség a fehér földbirtokosok fő munkaejeje, valamint az állam szerepe azoknak az ügyeknek eldöntésénél, amelyek a beavatkozása nélkül nem oldhatók meg. Ebből a szempontból a jelenlegi alkotmány nem tudja a lakosság két csoportját jogi szinten egyesíteni. Habár az országot többnemzetiségű és interkulturális államként írja le arra utalva, hogy az alkotmány által elismert nemzetiségek megfelelő módon vannak integrálva és kölcsönösen együttműködnek egymással, azonban a valódi helyzet sajnos nem ez. Ki kell emelni, hogy az ecuadori társadalom nem homogén, nem beszélhetünk többségi lakosságról; ha mégis osztályozni szeretnénk a társadalmat, akkor két részre bonthatjuk, az őslakos és nem-őslakos népességhez tartozókra.

Az alkotmány, bár jogokat biztosít és védelmet nyújt az őslakosok számára, nem alakít ki egységes környezetet a társadalom egészére nézve, különösen ami a földtulajdonat illeti. Az alkotmány alapján az őslakos közösségek birtokában lévő föld mentes minden ingatlanadó alól; a föld nem adható el és nem osztható fel, csak abban az esetben, ha az állam úgy ítéli meg, hogy ez közérdeket szolgál.⁶ Az effajta szabályok nem adnak lehetőséget a lakosok számára, hogy a társadalom többi részével vagy részébe integrálódja-

⁵ GARCÍA, Andrés: Lumbisí no cede a la presión inmobiliaria, *El Comercio*, 2018, <<http://www.elcomercio.com/actualidad/quito/lumbisi-no-cede-a-presion.html>> (letöltve: 2018. 08. 10.).

⁶ Amerikai Államok Szervezete (OAS), Az Ecuadori Köztársaság Alkotmánya (2008), <https://www.oas.org/juridico/pdfs/mesicic4_ecu_const.pdf> (letöltve: 2018. 08. 10.).

nak. A lumbisí és ehhez hasonló ingatlanok előkelő környékeken találhatóak, ahol a megélhetési költségek egyre növekednek, ami az ott élő őslakosok marginalizációjához vezet. Ezen felül az adómentesség miatt e közösségeknek nincs meg az a lehetősége, hogy az erőforrásokból olyan arányban részesüljenek, mint a szomszédos területek.

Lumbisiban, közel sok előkelő környékhez és értékes ingatlanhoz a Cumbayá völgyében, az őslakosok sok esetben panaszkodnak a megfelelő utcák és infrastruktúra hiánya miatt, ami jórészt arra vezethető vissza, hogy adómentességük miatt nem fizetnek adót, és ezért a városi önkormányzat sem ad támogatásokat, nem fejleszt. Továbbá, mivel földjeik a törvény szerint nem adhatók el, holott elhelyezkedésük miatt több százezer dollárt is érhetnek, ez megakadályozza a közösséget a jobb piaci lehetőségekhez való hozzáférésben. Ebben az értelemben az alkotmány nem biztosít egyenlő gazdasági és szociális lehetőségeket az őslakosoknak, valamint gátolja a városi területek egyenlő fejlődését.

Az egyéni szint elemzése – a Cocha-ügy

Bár mind az őslakos, mind az általános jogrendszer célja a rend, valamint harmonikus kapcsolatok kialakítása a társadalmon belül, az őslakos népek jogrendszere más alapon nyugszik. E jogrendszer alapja a szabályok és normák dinamizmusa; valamint érdemes kiemelni azt is, hogy az említett jogok nincsenek írásba foglalva. Nem morális vagy vallási normákon alapulnak, és ami a legfontosabb, egyfajta részvételi rendszert jelentek, melyben nem jogalkotó szerv terjeszti elő a törvényeket, hanem maga a közösség.⁷ Ez egyrészt rugalmas jogrendszert eredményez, amely a közösség igényei és érdekei szerint alakítható, másrészt azonban bizonytalan állapotot is teremt, ami a társadalom többi tagjával – akik az általános jogelveket alkalmazzák – konfliktusokat szülhet.

Ebben az összefüggésben a La Cocha-ügy egy újabb példa az általános és őslakos népek jogrendszere közötti összeütközésre. Miután az őslakos közösség jogrendje alapján alkalmazta a vádlott megbüntetését, az áldozat családja az ügyet az alkotmánybíróság elé vitte, azt kérve, vizsgálják meg, hogy az őslakos igazságszolgáltatási rendszer az általános jogrend által sérelmet szenvedett-e. 2002-ben Quilapungóban, a La Cocha közösségen belüli területen egy család az egész közösséget meghívta a gyermekük keresztelése alkalmából szervezett ünnepségre. Az esti ünnepségnél két család közötti veszekedés Marco Antonio Olivo Pallo meggyilkolásával végződött, amiért a közösség három tagja volt a felelős. Az ügyet a falu lakói maguk vizsgálták ki, majd La

⁷ M. G. LLASAG, Fernández: *Justicia Indígena: Caso La Cocha*, MA diss., FLACSO, Quito, 2010, <<http://repositorio.flacsoandes.edu.ec/bitstream/10469/7616/2/TFLACSO-2010MGLF.pdf>> (letöltve: 2018. 08. 10.).

Cocha közössége azt a büntetést szabta ki, hogy a vádlottnak hatezer dollár kártérítést kell fizetnie az áldozat családja részére (minden gyermek részére kétezer dollárt), valamint hideg fürdőnek és csalánnal való korbácsolásnak is alá kell vetnie magát. Míg a közösség gyakorolta saját jogrendszere alkalmazásának jogát, a főügyész közbelépett és elfogatta a vádlottakat, akiket a későbbiekben a hatóságok szabadon bocsátottak.⁸

Az észrevételek alapján az őslakos népek jogrendszere az egyének társadalomba való visszahelyezésén alapul, valamint a büntetés végrehajtásával megpróbálja a vétkeket visszailleszteni a közösségbe, jobb belátásra bírni. Azonban azt is meg kell említeni, hogy az őslakos jogrendszer a büntetés egy formájaként elfogadja a halálbüntetést, ami azonban egyértelműen ellentmond az általa lefektetett elveknek, valamint az ecuadori általános jogrend sem fogadja el a halálbüntetést. Az őslakos jogrendszer alkalmazza az egyén közösségből való kizárását is, ami az effajta személyek teljes marginalizációját eredményezi, és nem ad lehetőséget arra, hogy visszailleszkedjenek a társadalomba. Mind a halálbüntetéshez, mind az egyén kizárásához való hozzáállás bemutatja az őslakos és általános jogrendszer közötti összhang hiányát. Mivel az alkotmány engedélyezi az őslakos jogrendszer normáinak és szabályainak alkalmazását, így nem védi meg a vádlottakat, ahogyan azt más, nem-őslakos személyek esetében teszi.

A La Cocha-ügyet folytatva, 4 évvel a gyilkosság után, 2014-ben az áldozat családja az ügyet az alkotmánybíróság elé vitte, feljelentve az igazságügyi minisztériumot és a főügyészt az ügybe való beavatkozás miatt. Ki kell emelni, hogy az ügy rendkívüli vitát váltott ki az országos médiában. A bíróság megvizsgálta a család kérelmét, és az ügyben az ő javukra döntött. Az alkotmánybíróság döntése 2014 júliusában született meg (0731-10-EP sz., 113-14-SEP-CC sz. ítélet⁹), és kimondja, hogy a közösség saját jogrendszerének alkalmazásához való alkotmányos jogát a hatóságok megsértették; valamint La Cocha közössége az alkotmány rendelkezéseivel összhangban járt el. Továbbá a bíróság felhívta a hatóságok figyelmét az őslakos népek saját jogrendjük alkalmazásának tiszteletben tartására annak érdekében, hogy elkerüljék egyes ügyekben a kettős ítélezést.

Azonban alkotmányosnak számít-e - nem beszélve az emberi jogok tiszteletben tartásának hiányáról - a halálbüntetés engedélyezése egy olyan országban, ahol ez az alkotmányban nem került megfogalmazásra? Ténylegesen megvédi-e az állam az egész lakosságot, elfogadva a büntetés egy formájaként a fizikai erőszak alkalmazását? Milyen módon „állítja hatékonyan

⁸ *Uo.*

⁹ Sentencia N. 113-14-SEP-CC. Caso N. 0731-10-EP (2014) Corte Constitucional del Ecuador, <<https://www.corteconstitucional.gob.ec/images/stories/pdfs/Sentencias/0731-10-EP.pdf>> (letöltve: 2018. 08. 10.).

talpra” a vétkeket az őslakos népek jogrendszere? Hogyan mérhető ez a hatékonyság? Milyen határokat kellene átlépni, illetve mely emberi jogok megsértésére lenne szükség ahhoz, hogy az állam beleszólhasson az említett ügyekbe? A legfontosabb pedig: vajon létezik-e olyan megoldás, amely egyesíteni tudja a két jogrendszert, amely megvédi mind az őslakos népet, mind a társadalom többi tagját, megőrizve az őslakos hagyományokat, azonban lehetővé téve a marginalizált népesség integrációját az adott társadalomba? A La Cocha-ügy rendkívül vitatott volt az ecuadori médiában, és annak ellenére, hogy az ítéletet az alkotmánybíróság hozta meg, az ügy által felszínre kerülő problémák azóta is jelen vannak.

Következtetések

Az ecuadori alkotmány példanélküli abban az értelemben, hogy kiáll az őslakos népek jogai mellett, azonban úttörő jellege miatt kihívásokat is tartogat a nemzeti és helyi hatóságoknak, valamint a társadalom egésze számára. A Lumbisí- és La Cocha-ügyek csupán példaként szolgálnak az általános és őslakos jogrendszer közötti összeütközésekre. Az említett ügyekben rendkívül nehéz egyértelmű döntést hozni, mivel sok tényező forog kockán, és az egyik félnek mindenképpen kompromisszumot kell kötnie. A híres ecuadori történész, Enrique Ayala Mora érdekes felvetéssel él, amikor kifejti, hogy az őslakos népek jogainak alkotmányba való belefoglalása bonyolult folyamat, melyet át kell gondolni. Jelenleg az alkotmány jogilag elválasztja az őslakos és nem-őslakos személyeket, holott a két jogrendszert, harmonikusan és egymás tiszteletben tartásával, éppen összeolvasztani kellene. Kiemeli azt is, hogy mind az őslakos, mind a nem-őslakos politikai vezetők a társadalom egésze által demokratikus úton kerültek megválasztásra, így mindkét csoporthoz tartozó személyek azonosulni tudnak valamelyik vezetővel és azok céljaival.

Az alkotmányt a két jogrend óvatos összeolvasztásával kellene módosítani, a jogrendek különböző sajátosságainak és alapelveinek figyelembevételével. Az állam többnemzetiségűként és interkulturálisként való jellemzését ténylegesen kell alkalmazni jogi szinten is. A többnemzetiségű állam nemcsak az összes nemzetiség létezését ismeri el, hanem ezen csoportok jogait és kötelezettségeit is; az interkulturális állam pedig nemcsak hogy tiszteletben tartja az ott élő, őslakos vagy nem-őslakos népek hagyományait és szokásait, de segíti az állampolgárok közötti harmonikus, tiszteletteljes és jó kapcsolatok kialakítását.

Az őslakos és általános jogrendszer jogi összeütközésén túl több tényező forog kockán. Az önkormányzatok által háttérbe szorított őslakos népek marginalizációja, akik nem dönthetnek szabadon a tulajdonukban lévő föld

használata felett, akadályozza a közösségek gazdasági és társadalmi fejlődését. Vajon a közösség fejlődése és a belső bevételi rendszerben való részvétele szempontjából az adómentesség előnynek vagy hátránynak számít?

Visszatérve a tanulmány eredeti kérdéséhez, kétségtelen, hogy Ecuador megfelel és eleget tesz az őslakos népek jogaival kapcsolatos nemzetközi jogi sztenderdeknek, mivel e jogokat az alkotmánya is tartalmazza. E tekintetben Ecuador úttörőnek számít. Azonban e döntése több kihívást és megoldatlan kérdést is felvet. Az ország múltbeli és jelenlegi vezetői többször is konfliktushelyzetbe kerültek és kerülnek az őslakos népekkel, mind közösségi, mind egyéni szinten, főként a büntetések és földtulajdon témakörével összefüggésben.

Mindent összevetve, e tanulmány további kérdéseket vet fel az adott problémákkal kapcsolatban, azonban következőképpen elmondható, hogy a kisebbségvédelem összetett témakör, ami néha egyszerűnek tűnhet ugyan, azonban mélységében vizsgálva azt láthatjuk, hogy rendkívül bonyolult. Mindkét jogrendszer megragadhatja a lehetőséget arra is, hogy tanuljon egymástól. Mi történne például akkor, ha a bűnösök visszahelyezésének elve az államon belül a bebörtönzési rendszeren belül lenne alkalmazva? Mi lehetne a két jogrend egybeolvasztásának legjobb módja, figyelembe véve különböző sajátosságait és forrásait? Kétségkívül létfontosságú, hogy a hatóságok rendezzék és megválaszolják az effajta kérdéseket annak érdekében, hogy az alkotmány ne csak a jogi alapelvekkel legyen összhangban, hanem ezeket a mindennapokban is megfelelő módon alkalmazzák.

(Fordította: Varga Csilla)